

КОСАРИКИ ЧЕРЕПИТЧАСТІ

Gladiolus imbricatus L.

Родина Півникові — Iridaceae

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Наукове значення

Європейський, спорадично поширений вид на пд.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Центральна Європа, Середземномор'я. В Україні спорадично трапляється на зх. та пн.: у Карпатах — більш-менш звичайно; на Поліссі, Малому Поліссі, Розточчі-Опіллі, у Зх. Лісостепу — досить рідко; на Лівобережжі та в Криму — рідко. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Дн, Пл, Хр, Дц, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Недостатньо досліджена. На більшій частині ареалу вид представлений малочисельними нестабільними популяціями, що займають малі площі.

Причини зміни чисельності

Пасовищне та рекреаційне навантаження, осушувальна меліорація з наступним розорюванням територій. У локалітетах, що розташовані поблизу населених пунктів, та в зонах рекреації рослини під час цвітіння зривають на букети.

Умови місцезростання

Вид має досить широку еколого-ценотичну амплітуду. Росте переважно на вологих і заболочених луках кл. *Molinio-Arrhenatheretea*, а також на узліссях, просіках, у рідколіссях, чагарниках тощо. Гігромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна бульбоцибулинна рослина 40–120 см заввишки. Бульбоцибулина округла, до 2 см завширшки. Стеблових листків 4–6. Серед них 1–2 — лускоподібні (низові), 2–3 — широколінійні або мечоподібні, 9–20 мм завширшки (серединні) та 1–2 — вкорочені (верхові). Суцвіття — однобічний короткий колос (7–11 см завдовжки) з 5 (3)–12 (14) квіток. Оцвітина зигоморфна, 25–35 мм завдовжки та 30–40 мм завширшки, пурпурово-лілового кольору. Частинки оцвітини овальні, дещо перекошуються, внизу зростаються у коротку, трохи вигнуту трубку, що сидить в обгортці з двох ланцетних приквіток з нижніми вузькоплівчастими краями. Плід тристулкова

обернено-яйцеподібна багатонасінна коробочка. Насінини плескуваті, овальні, крилаті, 4–6 мм завдовжки, коричневі. Цвіте в червні–серпні, плодоносить у вересні–жовтні. Поновлюється вегетативно та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Окремі популяції розташовані на території Карпатського БЗ, ПЗ «Розточчя», НПП «Синевир», «Сколівські Beskidi», Шацького, Карпатського НПП та ін. Для забезпечення генеративного поновлення виду на сіножатях необхідно враховувати терміни обнасення виду та особливості його онтогенезу. Заборонено розорювання лук, проведення меліоративних робіт, збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

У культурі від 1604 року. Вирощують у більшості ботанічних садів.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Головкин, Китаєва, Немченко, 1986; Флора европейской части СССР, 1976; Флора УРСР, 1950; Чопик, 1978.

Автори: О.О.Кагало, О.Т. Кузярін
Фото: О.О. Кагало,

КОСАРИКИ ІТАЛІЙСЬКІ

Gladiolus italicus Mill. (*G. segetum* Ker Gawl.;
G. tenuiflorus K.Koch)

Родина Півникові — Iridaceae

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Наукове значення

Древньосередземноморський вид, що знаходиться на крайній пн. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Середземномор'я, Кавказ, Мала, Центральна (Іран), пд. Середньої Азії, Аравійський п-ів, Крим. В Україні — Пд. берег Криму. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомо кілька популяцій (с. Резервне, мис Айя, Голуба затока, Сімеїз, Ялта), невеликих за розміром (до кількох десятків особин на га). Ростає поодинокі, популяції мають низьку щільність (до кількох шт. на 100 м²).

Причини зміни чисельності

Вузька еколого-ценотична амплітуда виду, відсутність екологів відповідного типу, рекреаційне навантаження, зривання на букети.

Умови місцезростання

Сухі відкриті екологі. Ялівцеві та пухнастодубові рідколіся, трав'яністі схили, узліся, луки, на кам'янистих, щербенистих ґрунтах, осипах. Інколи вторинного походження. У нижньому поясі угруповань кл. *Quercetea pubescenti-petraeae* союзу *Jasmino-Juniperion excelsae*. Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–80 см заввишки. Бульбоцибулина до 2 см у діаметрі, вкрита грубоволокнистою оболонкою. Стебла прямостоячі, поодинокі. Листки (3–4) лінійно-мечоподібні, до 20 см завдовжки, 1,5 см завширшки, загострені. Суцвіття: двобічне, рідке, 3–10-квіткове китиця до 20 см завдовжки. Квітки 3–4,5 см завдовжки, пурпурово-рожеві. Коробочка куляста або обернено-яйцеподібна. Насінина безкрила. Цвіте у травні–липні, плодоносить у червні–липні. Розмножується бульбоцибулинами та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Ялтинському гірсько-лісовому

ПЗ та заказнику загальнодержавного значення «Мис Айя». Необхідне дослідження популяцій, картування всіх місцезнаходжень, ширше культивування та репатріація. Заборонено збирання, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Національному ім. М.М. Гришка НАН України та Нікітському ННЦ УААН ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

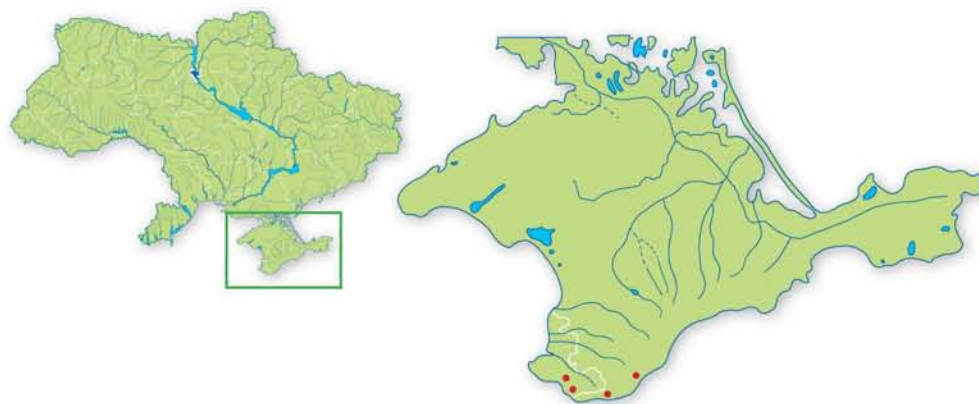
Декоративне, генофонд для селекції.

Основні джерела інформації

Голубев, Маслова, 1985; Косых, Усачева, 1986; Флора Европейской части СССР, 1979; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух

Фото: В.П. Гелюта, С.О. Войтюк

КОСАРИКИ БОЛОТНІ

Gladiolus palustris Gaudin

Родина Півникові — Iridaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Центральноєвропейський вид на сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна Європа. В Україні зростає в Закарпатті, Передкарпатті та на Поліссі. Адм. регіони: Льв, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, сучасний стан їх у Закарпатті та Лівобережному Поліссі невідомий. Можливо, вони вже втрачені.

Причини зміни чисельності
Осушення та освоєння характерних для виду екоотопів — боліт та заболочених лук.

Умови місцезростання
Заболочені луки, лісові галявини, болота. Гіромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Весняний ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 30–60 см заввишки. Бувьбоцибулина обгорнута сіткою густих волокон. Стебло тонке. Листки (2–3) лінійні, тонкозагострені, до 10 мм завширшки. Суцвіття — однобічний негустий (2–5 квіток) колос. Квітки з пурпурово-фіолетовою оцвітиною. Коробочка довгасто-обернено-яйцеподібна,

зверху округла. Цвіте у травні–липні. Плодонить у серпні–вересні. Розмножується бульбоцибулинами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Червоного списку МСОП. Не зафіксований на природно-заповідних територіях. Необхідно провести виявлення популяцій та взяти їх під охорону. Заборонено здійснювати меліоративні роботи, збирання рослин, необхідна регламентація сінокосіння.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона, 2006; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Малюнок: І.В. Маханьков

КОСАРИКИ ТОНКІ

Gladiolus tenuis M.Bieb. (*G. apterus* Klokov,
G. communis L. var. *tenuis* (M.Bieb.) Wahlb.;
G. imbricatus auct. non L.)

Родина Півникові — Iridaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Представник давнього мезогірофільного флорогенетичного комплексу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у Сх. Європі (центральна і пд.-сх. частини), Передураллі, на Кавказі, у Середній Азії. В Україні — Лівобережний Лісостеп, Лівобережний Степ (пн. частина), Гірський Крим, Правобережний Лісостеп (рідко). Адм. регіони: Кв, Чн, См, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Трапляється поодинокі або невеликими групами, зрідка популяції численні, але загальна кількість особин зменшується.

Причини зміни чисельності

Викошування та розорювання лук, надмірний випас, зривання рослин на букети, вилучення бульбоцибулин.

Умови місцезростання

Зростає на солонцюватих луках, галявинах, узліссях, у периферійних смугах евтрофних боліт, у заплавах річок, вологих місцях серед гранітних відслонень. Характерний для угруповань кл. *Molinio-Arrenatheretae*, хоча іноді поодинокі екземпляри трапляються в лучно-степових угрупованнях союзу *Fragario viridis-Trifolium montani*, або на антропогенно-порушених ділянках кл. *Elytrigietea intermedio-repentis*. Гіромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 35–85 см заввишки. Бульбоцибулина короткояйцеподібна з конусоподібною верхівкою, іноді має кілька додаткових бульбоцибулинок. Покривні луски з сітчастими і паралельними грубими волокнами. Стебло пряmostояче, знизу обгорнуте двома піхвами. З трьох листків два нижні лінійно-мечоподібні, верхній у вигляді піхви з недорозвиненою пластинкою. Суцвіття — однобічна, 4–10 (12)-квіткова китиця. Квітки 3–3,8 см завдовжки, пурпурово-фіолетові. Коробочка оберненояйцеподібна, з трьома малопомітними закругленими гранями. Насіння грушоподібне, без крилатої облямівки. Цвіте в травні–липні. Плодоносить у червні–серпні. Розмножується бульбоцибулинами та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють у відділеннях «Михайлівська Цілина» та «Кам'яні Могили» Українського степового ПЗ, «Стрільцівський Степ» та «Провальський Степ» Луганського ПЗ, Ялтинському гірсько-лісовому та Кримському ПЗ, НПП «Святі Гори», ряді РЛП, заказників і пам'яток природи загальнодержавного та місцевого значення. Заборонено розорювання, випас, збирання рослин та вилучення бульбоцибулин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у ботанічних садах: Нікітському ННЦ УААН, Національному ім. М.М. Гришка, Донецькому НАН України.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Байрак, Стецюк, 2005; Голубев, Маслова, 1985; Косых, 1978; Кучеревський, 2001; Крюкова, Луки, Привалова, 1980; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області, 2003; Редкие растения и животные Крыма, 1988; Тарасов, 1983; Флора УРСР, 1950; ЧКУ, 1996.

Автор: І.А. Коротченко

Фото: В.А. Дьяков, В.М. Остапко (вставка)

